ПЕРЕВЕРЗЄВ Д. І.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

КОМПЛЕКСНА МОДЕЛЬ УЗАЄМОДІЇ ПОЗАМОВНИХ І МОВНИХ ЧИННИКІВ ФОРМУВАННЯ ФОНЕТИЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ КОРЕЙСЬКОЇ МОВИ

Дослідження присвячене створенню моделі взаємодії позамовних і мовних чинників формування фонетики корейської мови.
Ключові слова: позамовні і мовні чинники, корейська фонетика, типологія, лінгвістична модель.

Исследование посвящено созданию модели взаимодействия внеязыковых и языковых факторов формирования фонетики корейского языка.
Ключевые слова: внеязыковые и языковые факторы, корейская фонетика, лингвистическая модель.

The major concern of the research is the model of interaction of extralinguistic and linguistic factors of the formation of phonetics in Korean.
Key words: extralinguistic and linguistic factors, Korean phonetics, linguistic model.

Актуальність дослідження чинників формування фонетичної специфіки корейської мови визначається належністю цієї групи проблем до ширшого кола питань, пов’язаних із корейським етногенезом і глотогенезом узагалі, а відтак і з проблематикою етноглотогенетичних процесів на території Східної Азії і Євразії в цілому.

Метою дослідження є визначення чинників формування фонетичної системи КМ на мовному й позамовному матеріалі.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що в ній уперше на основі узагальнення позамовних і мовних відомостей із залученням свідчень інших сусідніх і типологічно близьких мов запропоновано комплексну модель формування фонетичної системи корейської мови.

Об’єкт дослідження – фонетичний рівень корейської мови.

Предмет дослідження – специфіка корейської фонетики в її розвитку порівняно з фонетичною специфікою інших (споріднених, контактних, типологічно близьких) мов.

На сучасному етапі розвитку лінгвістики є можливість побудувати несуперечливу модель формування звукової будови

© Переверзєв Д. І.

корейської мови на основі врахування міждисциплінарних відомостей.

Основним компонентом корейської мови, що визначає її генеалогічну належність, виступає алтайський. Віднесення корейської мови до алтайської мовної родини означає, що корейська мова разом із тюркськими, монгольськими, тунгусо-маньчжурськими та японською походить від реконструйованої праалтайської мови (найповніша і найдетальніша на сьогодні реконструкція прамови та окремиї фонетичних процесів у перебігу її диференціації належить С. А. Старостіну).

Не виключена наявність на давньому Корейському півострові не одного, а декількох протокорейських діалектів, що могли бути відмінними між собою і перебувати на різних генеалогічних відстанях від інших алтайських мов. “Можливо, що на початку періоду Яйоі в корейсько-японському регіоні існувало дві основні мови. На Корейському півострові панувало декілька діалектів мови-предка сучасної корейської мови, а на Японських островах поширена була мова полінезійського типу, якою розмовляли носії культури дзьомон” [1:125-126].

Серед континентальних алтайських мов найближчими до корейської і генеалогічно, і територіально виступають тунгусо-маньчжурські мови, відтак алтайський компонент корейської мови традиційно розглядають як результат переселення тунгусо-маньчжурських племен на Корейський півострів.

Корейсько-японські паралелі як у лексиці, так і у фонетиці можуть мати одне з таких пояснень, що доповнюють одне одного:

1) спільна праалтайська спадщина;
2) паралельні для корейської і японської мов інновації;
3) спадщина гіпотетичної протокорейськояпонської мови, що могла спершу відділитися від інших алтайських, а вже потім розгалузитися на корейську мову і японську мовну групу (японська і рюкюська мови);
4) спільний субстрат або адстрат корейської і японської мов.

Факти когурьоської мови засвідчують її проміжну природу між корейською і японською, причому з більшою близькістю до японської.

Зазначену ситуацію можна розглядати як свідчення

а) первісного діалектного континууму, де протокорейські діалекти плавно переходили в когурьоські, а ті в протояпонські (серед мов трьох корейських держав І тисячоліття н.е. – Сілла, Пекче і Когурьо – мова Сілла виступила предком середньокорейської і є найближчою серед трьох мов до сучасної корейської, але найвіддаленішою від японської, мова Пекче дещо ближча до японської, а мова Когурьо ще ближча);

б) міждіалектного змішування протокорейських і протояпонських говірок унаслідок інтенсивних морських контактів і переселень;

в) розгалуження гіпотетичної протокорейськояпонської мови не на дві гілки (корейську і японську), а на три (включаючи й когурьоську гілку).

На сьогоднішньому етапі лінгвістичних знань визначення генеалогічного статусу когурьоської мови, інтерпретація можливих шляхів її походження і вибір однієї з вищеперелічених гіпотез значною мірою залишаються в межах суб'єктивного вибору дослідника з допущенням можливості альтернативної аргументації й інтерпретації. Сказане стосується й визначення моделі генези японської мови, що може виступати результатом а) виокремлення з праалтайської мови і б) розвитку одного з протокорейських діалектів (пор. версії щодо виникнення слов'янських мов унаслідок виокремлення з ширшої групи індоєвропейських діалектів або внаслідок змін одного з балтійських діалектів).

Немає жодних підстав уважати Корейський півострів, як і Японський архіпелаг, незаселеними до появи там носіїв алтайських діалектів. Є всі підстави припускати, що відмінності корейської і японської мов від континентальних алтайських як у лексиці, так і у фонетиці визначаються передусім тими мовними змінами, які відбулися внаслідок узаємодії алтайських діалектів у Кореї та Японії з мовами попередніх мешканців цих територій.

Корейськка мова виявляє низку паралелей із мовами таких родин, як індоєвропейська, уральська, картвельська, дравідійська. Зазначені мовні родини разом із алтайською належать до

ностратичної надродини. Деякі з відзначених паралелей можуть сягати праностратичного періоду (друге десятитисячоліття до н.е.) і зберегтися серед алтайських мов тільки в корейській.

Паралелі корейської мови з австроазійськими й австронезійськими мовами (дві останні родини об'єднують до аустричної надродини) можуть пояснюватися субстратними чинниками: носії зазначених південноазійських мов могли мешкати на Корейському півострові до появи там носіїв алтайських діалектів.

Отже, носії алтайських діалектів, котрі можуть бути умовно визначені як протокорейська мова, могли зустріти на корейському півострові таких мовних мовних попередників, як носії:

1) австроазійських мов (вірогідно, результат первісного розселення по північному узбережжю Індійського океану і далі по східному узбережжю Тихого океану);

2) чукотсько-камчатських мов (очевидно, унаслідок палеолітичного просування на південь під дією льодовика);

3) айнської (айну) мови (мабуть, результат мезолітично-неолітичного розселення н6осіїв культури Дзьомон);

4) австронезійських (малайсько-полінезійських) мов (слід гадати, унаслідок неолітичного розселення мореплавських популяцій по узбережжям і островам Тихого океану).

Питання про можливість давньої присутності в Кореї (як і в Японії) носіїв ескімосько-алеутських мов залишається відкритим.

Протокорейський алтайський діалект під вливом чукотсько-камчатських мов міг набути такої фонетичної риси, як наявність напружених або подвійних приголосних, а під впливом австронезійських (а саме, скоріше за все, їх полінезійської групи) – тенденції до відкритоскладовості, фонологічного нерозрізнення дзвінких і глухих приголосних *r* і *l*. Явища, що їх можна кваліфікувати як гіпотетичний австронезійський (полінезійський) вплив на корейську мову, наявні ще більшою мірою в японській мові, на котру слід припускати ще більший австронезійський вплив.

Коли гіпотетичний чукотсько-камчатський вплив на корейську мову є всі підстави однозначно кваліфікувати як вірогідний субстрат (носії чукотсько-камчатських мов невідомі як сусіди корейців, а

розселення чукчів і соріднених із ними етносів явно передувало розселенню алтайців), то припущуваний полінезійський вплив можна розглядати водночас як субстратно-адстратний (можливий наслідок водночас і асиміляції носіїв австронезійських мов, і сусідського співіснування з ними як із південними сусідами, що населяли південь і Корейського півострова, і Японських островів).

Висновки. Спільними фонетичними рисами чукотської та корейської мов є відсутність протиставлення приголосних за диференційною ознакою дзвінкості-глухості, наявність подвоєних приголосних, неможливість збігу приголосних на початку й у кінці слова та наявність гармонії голосних. Відсутність протиставлення дзвінких і глухих приголосних і наявність подвоєних приголосних поєднують чукотсько-камчатські мови з КМ й протиставляються тунгусо-маньчжурським мовам. Свідчення фонетичної типології узгоджуються з лексичними паралелями корейської й чукотсько-камчатських мов. Є підстави інтерпретувати принаймні деякі лексичні одиниці й фонетико-типологічні риси, спільні для корейської й чукотсько-камчатських мов і відсутні в тунгусо-маньчжурських, як сліди чукотсько-камчатського субстрату в КМ. Археологія підтверджує тісні етнічні контакти між давнім населенням Кореї та Північно-Східної Азії.

Перспективи дослідження. Поряд із впливами на фонетичний рівень, варто дослідити питання про можливі лексичні і граматичні втілення давніх субстратно-адстратних впливів на корейську мову. Слід детально розглянути питання про абсолютну і відносну хронологію впливів китайської мови на корейську з доісторичних періодів до нашого часу на всіх мовних рівнях. Так само необхідно комплексно дослідити корейсько-японську міжмовну взаємодію на різних рівнях мови починаючи з дописемних протодіалектів.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Бойко Ю. О.* Корейсько-японські мовні зв’язки V–X ст. (історико-лінгвістичне дослідження): Дис. … канд. філол. наук: 10.02.13 – мови народів Азії, Африки, аборигенних народів Америки та Австралії / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К., 2008. – 220 с.

© Переверзєв Д. І.